

ƏLİ HƏŞİMOV
AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: aliheshim@yahoo.com

MƏŞRUTƏ HƏRƏKATINDAN BƏHS EDƏN İKİ TARİXİ POVEST

Məqalədə Azərbaycan nəsrinin görkəmli simaları olan Mirzə İbrahimov və Süleyman Rahimovun yaradıcılıq yolundan bəhs olunmuş, onların yaradıcılığında cənub mövzusunun işlənməsi məqaləlarına diqqət yönəldilmişdir. Həmçinin M.İbrahimovun "Fırtına quşu" və S.Rahimovun "Məhtaban" tarixi povestlərində Cənubi Azərbaycan həyatı, məsrutə hərəkatının bədi əksi məqamları tədqiqatə cəlb olunmuşdur. Qeyd olunmuşdur ki, hər iki povestdə məsrutə hərəkatından, Cənubi Azərbaycan həyatından bəhs olunmaqla dövr haqqında dolğun informasiyalar verilmişdir.

Açar sözlər: M.İbrahimov, S.Rahimov, "Fırtına quşu", "Məhtaban", tarixi povest, məsrutə.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında tarixi nəsrin mövzu dairəsi barədə fərqli fikirlər mövcuddur. Müstəqillik illərinin ədəbiyyatşünaslığında bu barədə müxtəlif yanaşmalar özünü göstərir. Tarixi nəsrin mövzu dairəsində görkəmli tarixi şəxsiyyətlərin həyat yolunu qələmə almaq artıq ənənə halını almışdır. Belə ki, məşhur inqilabçıların həyatı, mübarizə yolunun işıqlandırılması tarixi nəsrin mövzu dairəsində xüsusilə seçilməkdədir. Qeyd etmək ki, bu istiqamətdə diqqət cəlb edən əsərlər içərisində Cənubi Azərbaycanı cəlb edən inqilabi hərəkatı mövzu alan əsərlərin önəmli yeri və rolu vardır. Bu səpkidə qələmə alınan tarixi mövzulu povestlərdən biri də Xalq yazıçısı Mirzə İbrahimovun "Fırtına quşu" əsəridir. "Müasir insanın estetik zövqü onun ümumi mədəni səviyyəsi ilə birlikdə inkişaf edir" [6, s. 118], yazan Mirzə İbrahimovun "Fırtına quşu" povesti də sənətə və yanaşmanın məhsuludur. Mirzə İbrahimovun Cənubi Azərbaycanın Sarab vilayətinin Evə kəndində doğulması, sonradan, İkinci Dünya Müharibəsi illərində cənuba göndərilməsi onun yaradıcılığına da təsiriz qalmışdır. Onun yaradıcılığında bu istiqamətdə diqqət cəlb edən ədəbiyyatşünas Nurlana Əliyeva yazır: "Mirzə İbrahimov ... 1941-ci ilin yayında ...Təbrizdə gəlir. O, ... "Vətən yolunda" qəzetinə redaktor təyin olur. ... Mirzə İbrahimov da Təbrizdə sovet nümayəndəsi kimi Milli hökumətə yaldırım edirdi və onun həmişəlik olduğuna ümidliydirdi. ... Moskva Milli Hökumət fəalları üçün Bakıda yarı leqal bir təşkilat yaradı. Həmin təşkilat 1945-ci ildə Təbrizdə yaradılan "Azərbaycan Demokrat Partiyası" adını daşdı. 1946-cı il mühacirlərinin bu təşkilatın qeyri-rəsmi rəhbəri də Mirzə İbrahimov idi" [4, s. 75]. Qeyd etmək ki, "Azərbaycan ədəbiyyatında ilk siyasi roman" kimi xarakterizə edilən "Gələcək gün" romanında da Mirzə İbrahimov cənub mövzusunda müaricət etmiş [3, s. 76] və Cənub mövzusunda silsilə əsərlər müəllifidir [4]. Əsər müəllifin çoxillik axtarıları, bilavasitə şahidi olduğu, eşitdiyi hadisələrin bədi təqdimi kimi də maraq doğurur. Tarixi povestdə dövrün geniş salınması yaradılmış, obrazların milli, ideoloji cizgiləri dövrün ədəbi realıqları çərçivəsində işıqlandırılmışdır. Povestdə ədibin ciddi cəhdləri nəticəsində dövr təmilqə əhatə edilmişdir. Qələmə alınan dövr, yaradılan tarixi aura cənubda baş verən hadisələr haqqında bitkin fikir söyləməyə əsas verir.

Əsərdə XX əsrin əvvəllərində Cənubi Azərbaycanda inqilabi kimliyi, milli-tarixi xidmətləri ilə seçilən, bütün varlığını ilə mübarizəyə həsr olunmuş ömrü yolu yaşayan, "sosialist" düşüncələrin daşıyıcısı olan Xosrov Ruzbehin həyat və fəaliyyəti, mübarizə yolu işıqlandırılmışdır. 1966-cı ildə qələmə alınan "Fırtına quşu" povesti janrın uğurlu nümunələrindən biri ona görə ki, əsərdə pəhrəman milli, mənəvi, psixoloji, ruhi aləmi, inqilabi fəaliyyəti, ağır şəraitdə keçən dolanışıqı və bütün bunlara rəğmən uğurluluğu, əzmi, iradəsi, qayəsi yolunda əmin addımları, azadlıqsevərliyi, daxili ədalətli əl canlandırdığı. Yazıçı məharətlə işlədiyi səhnələrdə Xosrovun ailəsi, uşaqlığı, atasının fəaliyyəti barədə tutarlı məlumatlar verir. Bununla da Xosrovun formalaşması, düşüncə olaraq yetişməsinə atasının əvəzsi rolu, kimliyinin də təsiri göz önündə canlanır. Nümunəvi xidməti, təmiz mənonyyəti ilə seçilən atasının əzbi, sədaqətli, şərafli ömrü və əmək fəaliyyəti, xüsusilə Müləyir vilayətinin jandarma rəisi olanda belə təmizliyi Xosrov Ruzbehin xarakterini, azadlıqsevər ruhunu formalaşdırmışdır. Xosrovun uşaqlığı, gəncliyi, yarımqız qalan ali təhsili, hərbi xidmət yolunun ayırı-ayrı məqamları gözölməz öntündə canlanıbca onun düşüncələrinin getdikcə kamilləşdiyini müşahidə edə bilirik. Xosrov Ruzbehin sirdən hərbiçiyi, fikir adamı deyil. O, düşüncə adamıdır, ideoloqdur, maarifçidir, məhir pədaqqodur. Xosrov Ruzbehin "Topluçuq sahəsi üçün ali riyaziyyat kursu", "Fələsənin əsasları", "Uşaq evdə və məktəbdə", "Rus dilini təkbaşına öyrənməyin üçün dərslik", "Elmi sosializm və utopik sosializm" kimi elmi, pədaqqoji əsərlərinin müəllifliyi və bu faktlar onun hərbi sahədə ideoloji işlə məhkəm silahlandığını, yüksək elmi, ideoloji biliklərlə silahlanmış kadrlar yetişdirdiyini göstərir.

Xosrovun amalını, düşüncələrini məşhur inqilabçı Taqi Əraninin "Difaiyya" əsərindən xatırladığı, təkrarladığı "Öz həyatını cəmiyyətin inkişafı yolunda mübarizə qurban verməkdən böyük iltixar ola bilməz" (5, s. 173) sözləri qədər heç nə ifadə edə bilməz. Əsərin sonrakı səhifələrində Xosrov Ruzbehin Cənubi Azərbaycanı fəaliyyət göstərən inqilabi "Tuda" təşkilatın rəhbərliyindən olduğu məlum olur. Eyni zamanda onun dilindən verilən müəyyən informasiyalar təşkilat haqqında da məlum cizgiləri formalaşdırır.

Ruzbehin əmalına çevrilmiş bu fikirlər məşhur Cordan Brunonun sözləridir. Bu həm müəllifin axtarışının, həm də obrazın mütaləsinin göstəricisidir. Xosrovun dilindən dəfələrlə, 138, 148-ci səhifələrdə səsləndirilən "Ləyaqət və pəhrəmanlıqla ölmək, alçaq yollarla qələbə çalmaqla qayçıdır" – sözləri onun pəhrəman simasının hüddusuzluğunu göstərir. Müəllif Xosrovu mütaliəli, savadlı şəxs kimi təqdim edir və onun dilindən səsləndirilən Sədi Şirazinin "İnsanın bədənini insanlıq ruhu ilə şörtlidir, gözəl paltar hələ insanlıq nişanəsi deyildir" [5, s. 151] sözlərini onun tələbəsi, onu yolundan döndərməyə çalışın Nurməhəmməd Aynasza yönləndirilir. Vəzində Nurməhəmməd də Sədinin şeiri ilə cavab verir: "Əgər adamlıq göz, ağız, qulaq və burundan ibarət olsaydı, naçıxlı divarlar adam arasındakı fərq nədən ibarət olardı?"

Fırtınalar qoyunuda keçən ömrü, inqilab yolu Xosrov Ruzbehi Əhvaz şəhərinə gətirir, sürgün olunur. Amma bu son deyil.

Xosrov bu mübarizədə tək deyil. Aynasaz, Əzim Əsgəri kimi inqilabçı yoldaşlar süljet xəttində müəyyən aktiv fəaliyyətləri ilə Xosrov və onun çevrəsi, düşüncələri, mübarizəsi haqqında dolğun fikir yaradır. Nurməhəmməd obrazı bu baxımdan daha çox maraq doğurur. O, na qədər Xosrovu yolundan döndürməyə çalışsa da, ona yolunu sonununu uçurum olduğuna xatırlatsa da sonda Xosrov, məsrutə hərəkatına sədaqətli olan yalnız odur. Əzim Əsgəri sive Nurməhəmməd nisbətə ziddiyyətli, hətta naqəfil. Əzim Əsgəri 6 iyul 1957-ci il tarixdə Xosrovu ələ verir. Nəticə olaraq Xosrov kasıb daxmasında uzaqlaşmaq məcburiyyətində qalar, sonda yaralı halda ələ keçirilir, gözünü tək hücrəli zalanda açır.

Onun iradəasını qırmağa çalışırlar, olmanın işgəncələr verirlər. Psixoloji, fiziki təsirlə onun "dilini açmağa" çalışırlar. Hətta onun paltarlarını alırlar, müxtəlif işgəncələrə məruz qoyurlar. Müstəntiqlə uzun görüşlərdən müəyyən məqamlar verilir. Bu səhnlərdə onun mətənatının şahidi olur. Müstəntiq onu casusluq etməyə sövq etsə də dəyişən bir şey olmur. Çünki, o, yolunda əmindir, olmağa hazırdır. Xosrov casusluqdan əslümü üstün tutur, marksistliyi ilə fəxr etdiyini deyir. Qeyd edək ki, xalq qəhrəmanı Xosrov Ruzbehin mübarizə yolunu əks etdirən əsərdə əslində bir də Xosrov-Afaq məhəbbət xətti vardır. Düzür bəzən inqilabi ideyaların arxasında qalsın da bu məhəbbət ülviliyyəti, sədəqəti ilə rəğbətə layiqdir. Yazıçı Xosrovun dünyasına sevginin yerini ən təsiri detallarla ifadə edir: "Ağır işlərdən, gizli həyatın və gizli inqilabi işin daimi həyəcanlarla dolu qaçqınlardan azad olan kimi Afaq işıqlı bir səadət heykəli kimi gəlib dururdu qabağında..." [5, s. 172]. Zindana düşən, ölümün pəncəsində olan Xosrov Afaq son anda belə unutmur, zindanda onu görməyə gəlir, ölüm məhkumu olduğunu bilsə də onunla kəbininin kəsilməsinə istəyir. Afaq əvvəl məhəbbətə, sonra Xosrova və inqilabi həərəkətə münasibətdə "obrazını kamilləşdirir".

Əsar, eləcə də Mirzə İbrahimov yaradıcılığının tədqiqatçısı, ədəbiyyatşünas Abbas Hacıyev povest haqqında yazır: "O, povestdə həm incə, sarsıdıcı psixoloji boyalardan, həm də odlu bədii publisistikadan istifadə edir" [4, s. 42].

Əsərin sonunda müəllifin xüsusi emosiyası ilə təsvir etdiyi səhnə Xosrovu obraz olaraq oxucu gözündə ucaldır, əbədləşdirir. "...Xosrov Ruzbehi öldürmək olar. Şücaət və igidliyi, namus və vətənpərvərliyi, insanpərvərlik və fədakarlığı isə heç vaxt İran xalqının ürəyindən silib çıxarmaq olmaz. Məna yas saxlamayın, mənim əzizlərim. Məndən arxayın olun, edam dəqiqəsində də, Xosrov Ruzbeh qorxu nə olduğunu bilməyəcək. Cənan eşq ilə yaşayan sədəqətli aşiqdir əzəb günündə gözünü qırpmmaldır..." [5, s. 194]. Qeyd edək ki, əsar sovet dövründə qələmə alınmışdır və sözsüz ki, sosialist ideologiyasının təsiri danılmazdır. Qəhrəman mübarizdir, dönməzdir, cəsurdur və ömrünün sonuna qədər idealına xəyanət etmir. Bu xüsusiyyət onun qəhrəmanlıq missiyasının tərkib hissəsidir. Amma bir də həyat, həyatı realılıqlar vardır. Ölüm "haqq" dır, deyilib. Xosrov insan olaraq ölümə daha yaxındır, yaxud özünü bu məqamda görür. Povestin mətnində də görüldüyü kimi Xosrov ölümü sanki arzulayır. Bu müəllif düşüncəsindən gəlsə belə "Vətən üçün ölməkdənsə vətən üzün yaşamaq, daha çox xidmət etmək" ideyası "qəhrəman" üçün daha məqbul düşüncədir fikrimizcə.

Azərbaycan nəsrinin görkəmli simalarından biri də Süleyman Rəhimovdur. Süleyman Rəhimovun yaradıcılığında tarixi mövzulu povestlərin xüsusi rolu vardır. Bu mənada Süleyman Rəhimovun maraqlı povestlərindən biri də "Məhtaban"dır. Povest haqqında ədəbiyyatşünas Nurlana Əliyeva yazır: "Bu əsar yazılqının 1970-ci illərdə sosialist realizmi qəliblərindən çıxmaq, ümumbəşəri mövzulara toxunmaq cəhdlərinin nəticəsi idi" [3, s. 212]. Povest Süleyman Rəhimovun yaradıcılığında ənənəviləşən cənub mövzusunda qələmə alınmışdır. Elə povestin əvvəlində də əsəri müəllif Balas Azəroğlu və Mədinə Gülginə ithaf etdiyini oxuyuruq. Povestdə hadisələr Xiyabani hərəkətinin başlanmasından əvvəl təsadüf edir. Cənubi Azərbaycanca xanlıqlar arasında ki münasibətlər, çəkişmələr, güc, hakimiyyət, mənməlik, torpaq əhtiraslarının kor etdiyi xanların acınacaqlı vəziyyəti bədii boyalarla təsvir edilir. Ərdəha xanı Məmalik, onun qızının qaynatası, uzun illər aralarında çəkişmələr gedən, qızını oğluna verdikdən sonra münasibətləri yazılmaşığı kimi görünən "Çalbiğ Hülakı" xan, bir zamanlar xanlığın sədiq, cürətli, qüvvətli pəhləvanı olan Pəhləvan Məhəmmədinin ölümündən sonra kimsəsiz qaldığı üçün Məmalik xanın himayəsinə aldığı Məhtaban və digər yardımçı obrazların iştirakı ilə qurulan şüjetdə Məhtabanın acınacaqlı həyatı, iztirabları, mənməvi sıxıntıları, kimsəsizliyi

daha səlis boyalarla qələmə alınır. Məmalik xanın ilk əvvəllərdəki etinasızlığı, qızı Ərmağının xanlığa varis gələ bilər deyər qəbul etmədiyi Məhtaban, dolayısıyla Məmalikin ölümündən sonra xanlığın nəvəsinə, Məmalikin qız nəvəsinə qalması üçün planlar quran Hülakı xanın onunları müqəbilədə yaranan mürəkkəb situasiya özlüyündə dövr haqqında çoxsaylı informasiyalar verir, bir çox mətləblərin aydınlaşmasına səbəb olur. Bir zamanlar Pəhləvan Məhəmmədin qorxusundan qaşların qanad saxlamadığı evə indi Məmalik xan rüxsətsiz girir, göz qoyduğu Məhtabanın məhrəminə girir və daha sonra özünə oğlan varis axtarışı ilə Məhtabanla kəbin kəsdirməsi hadisələri yeni məcraya sürükləyir. Ər-arvad olmalarına rəğmənlər aralarında yaş fərqi, baxış bucağı, fərqli dünyagörüşü, düşüncə onlar arasında uçuşumları azaldıqca Məhtaban yüklənir, xanlığa oğlan varis gələcəyi ümidi Məmalik xanın karakterində çox şeylərin dəyişməsinə səbəb olur. Şirinin məhəbbəti ilə karakter dəyişiminə məruz qalan Xosrovla müqayisədə Məmalik daha ziddiyyətlidir, mənsəbporastlik girdabında boğulandır. Şirnilə müqayisədə Məhtaban daha mütdir, mübariz deyil, iradəsizdir, asanlıqla tələ obandır, sadəcə mənməvi dünyası, daxili təməliyi, paklığı ilə təsir gücü vardır. Məmalik öz iradəsi ilə Məhtabana tələ ob olur. Məhtaban iztirabları ilə ucaldır, mənməvi sıxıntıları, ələcsizliyi ilə böyütür. Oğlu olur, sonra öldürülməsi ilə ziddiyyətlər daha da gərginləşir. Ərmağan öz daxili ziddiyyəti, öz, atənasına münasibəti ilə ikrah hissi doğurdugunu kimi oğlu, əri, qaynatası ilə münasibətləri ilə də mürəkkəb psixoloji vəziyyəti nirsəyiləyir. Yazıçı işə onun davranışlarında, psixologiyasındakı pozuntuları daxili "məni" ilə birgə açmağa çalışır.

Əsərdə diqqət cəlb edən məqamlar içərisində mətn daxilində verilən informasiya nəticəsində dövr haqqında yaranan bitkin fikir, dolğun mənzərə maraqlı kəsb edir. XX əsrin əvvəlləri İran-Cənubi Azərbaycan məhitudində hakimiyyətlərarası çəkişmələr, köhnə idarəçilik sistemi və bunun gətirdiyi bəlalər haqqında qənaət yazıçı oxucunun öhdəsinə buraxmaqla maraqlı gedişdir. Pəhləvan Məhəmməd Sardari-milli Səttarxanın döstəsinə Qacarlara qarşı vuruşmuşdur. Pəhləvan Məhəmmədin xidmətlərinin müqəbilədə sadə xalq kütlələrinin onu unutmaması, sonda Məhtabanın Xiyabani hərəkətinin alovlandığı dövrdə yətməsi ocaqlardır, "papaq alındıkcı qəhrəmanlar" la birliyi, əslində isə sistemə qarşı mübarizəsi diqqət mərkəzinə çəkilir. Əsərdən oxuyuruq ki, Pəhləvan Məhəmməd Sardari Milliyəli Qacar qoşunlarına qarşı vuruşmuşdur. Bu informasiya yarımqıclığı ilə diqqəti cəlb etdiyi kimi Məhtabanın övladının tərbiiyyəcinin xaricdən gətirilməsi faktı da özlüyündə İranda Qərb sisteminə maraqlıdan, qərbən buraya ayaq açıldığından xəbər verir. Bu kimi faktların təmsalında onu da deyək ki, əsərdə yazıçı diqqətliyində olsa gərəkdirdi ki, müəyyən çatışmazlıqlar da vardır. Məsələn, povestin 125-ci sahifədə Ərdəhahın gəhcə qonaqlığı gəlmədiyi yazılır, gəhcə qonaqlığı təsvir edilir. Yaxud "Məhtaban daha ağılmayanda da ağılayır" [10, s. 116] kimi ifadə emosional təsir gücü daşıyır, amma informasiya yarımqıclıdır, yaxud yazıçı fikri cəiləməyibdir. "Çalbiğ Hülakı"nın Məmalikin xanlığın əslində alınmaq istəyi və bununla bağlı niyyəti o qədər təkrar olunur ki, oxucunu usandıra bilər. Bütün bunlarla birlikdə Süleyman Rəhimov qəhrəmanını bu cür qəranlıq mühitin içərisindən aydınlığı, mübarizələrlə dolu bir sabağa çıxarıb və əsas kimi Xiyabani hərəkətinin alovlanmasını verir. Artıq müti, cərəsiz, ərədsiz kimi bildiyimiz Məhtaban Sardari-milliyədə Səttarxanın sağ əlidir. Oxucu bununla aydın sabahlara ümidlə baxmağı öyrənir. Nəticə olaraq gözəl olsa da yazıçı bunu sovet gərəckəliyi üzərindən, sovet ideologiyasının diktesinə uyğun şəkildə gərəckəşdirir.

Qeyd edək ki, Süleyman Rəhimovun "Məhtaban" povesti bütönlükdə Cənubi Azərbaycan xanlıqları, buradakı ictimai-siyasi, ədəbi-mənməvi həyat, sosial vəziyyət haqqında çoxsaylı informasiyalar verir və bunun da kökündə yazıçı kimliyi durur desək yanlışlıq. Əsəri "nağıl povest" kimi dəyərləndirən ədəbiyyatşünas Nurlana Əliyevanın

da qeyd etdiyi kimi povestdə folklor motivlərindən təsirlənmə çox güclü şəkildədir. Belə ki, əsərdə dövrün sosial mənzərəsi dolğunluqla əks etdirilir, ailə, mənəvi yaşam şərtləri, dəyərlər sistemi, xalq yaddaşına bağlılıq, milli adət-ənənələrin yaşadılması barədə sujetdə əksini tapan məqamlar diqqəti cəlb edəndir. Belə ki, yazıçı xanla Məhtaban arasında yaş fərqi təsvir edərkən el dilində hələ də özünü qoruyan bir məsaldən istifadə edir: "papağınla vur, yixilmədi, qız sənindir" [10, s. 21]. Məhtabana Məmalik xanın dediyi "Qız, eşq-məhəbbətə sərhəd-sünür yoxdur!" [10, s. 9] sözlər maraqlı olduğu kimi "sünür" komponentinin dialekt söz kimi mənə ifadəsi də maraqlıdır. Bir başqa məqama diqqət yetirək. Dəqiqləşmə, yəni qəhrəmanı döymək kimi maraqlı dil faktının əsərdə yer alması da maraqlıdır ona görə ki, bu gün Naxçıvan ərazisində – Ordubad rayonunun bir qisim kəndlərində darvaza qapısını döymək üçün aslan döyəcəkdir dəqiqləşmə deyilir və bu ifadələrin eyniyyəti dialektlərdə yaşayan sözün bir mərkəzdən gəlməsinə dəlalət edir. Bu sırada Cənubi Azərbaycanda el adətləri, mərasimlərin keçirilmə şəkli, ayinlər və bütün bunların qədim adətlərimizin daşıyıcısı olması, yaşadılması faktorunu diqqət mərkəzinə çəkməklə yazıçı sözlə deyə bilmədiklərini deyir.

Əsərin zəngin obrazlar qalereyası vardır. Ərmağanın oğlu Ərşad, onun ucubandan öldürülən xidmətçi Xadice, xaricdən gəlmiş tərbiviçi və digər obrazlar hadisələrin açılışında önəmli rol oynamaqla yanaşı yazıçının bütün ciddi-cəhdli yaratmağa çalışdığı mühitin iç üzünün açılmasında əhəmiyyətli dərəcədə rol oynayır.

Sonda Məhtabanın acınacaqlı taleyi fonunda izlənilən sujet oxucunu işıqlı sabaha səsləyir. Bu işıq əsərin yazıldığı dövr üçün daha parlaqdır. Əsərin ideyası ilə əsərin yazıldığı dövrün siyasi mühiti arasında paralellik görün ədəbiyyatşünas Nurlana Əliyeva yazır: "Əsərdə qoca xanın öz ata mülkündə həyata keçirdiyi yeniliklər 1960-cı illərdə Stalin tərəfdarları ilə reformaya (islahat) tərəfdarları arasında möbarizələri xatırladır" [3, s. 213].

Bütün bu müsbət keyfiyyətləri, çatışmazlıqları ilə birlikdə Süleyman Rəhimovun "Məhtaban" tarixi povesti janrın uğurlu nümunəsidir ona görə ki, XX əsrin əvvəlləri Cənubi Azərbaycan həyatı haqqında dolğun informasiya verir, dövr, mühit haqqında bitkin fikir formalaşdırır, xalq yaddaşından, el mərasim və adətlərindən, zəngin dil faktlarından məharətlə istifadə olunur, təsvir və ifadə vasitələrinin əlvanlığı ilə diqqəti cəlb edir, janr qarşısında ədəbiyyatşünaslığın qoyduğu tələblər əsəsin gözlənilir. Yazıldığı dövr üçün böyük missiyaları yerinə yetirmək iqtidarında olan "Məhtaban" povesti Azərbaycan ədəbiyyatının gerçəkliyi, tarixi nəsrin uğurlu nümunəsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əhmədov T. Azərbaycan yazıçıları XX-XXI yüzillikdə. Bakı, 2011.
2. Əliyev F. Mirzə İbrahimov və xalq yaradıcılığı. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 160 s.
3. Əliyeva N. Sovet dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı. (1941-1991). Bakı: Elm və təhsil, 2013, 664 s.
4. Hacıyev A. Mirzə İbrahimov. Bakı: Yazıçı, 1982, 207 s.
5. İbrahimov M. Pərvizin həyatı. Fırtına quşu. Bakı: Gənclik, 1981, s. 135-197.
6. İbrahimov M. Ədəbi qeydlər. Bakı: Azərnaşr, 1970, 299 s.
7. Qasimov H. Ustad sənəkarın şah əsəri. <http://karabakhmedia.az/main/489-suleyman-rehimov-115-ustad-senetkarin-shah-eseri.html>
8. Mənasir Azərbaycan ədəbiyyatı. I c., Bakı, 2007.
9. Seyidov Y. Süleyman Rəhimov. Bakı: Azərnaşr, 1971, 201 s.
10. Rəhimov S. Seçilmiş əsərlər: 2 cildə, I c., Məhtaban. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 288 s., s. 15-153.

Али Гашимов

ДВЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ ПОВЕСТИ ОБ ОСВОБОДИТЕЛЬНОМ ДВИЖЕНИИ

В статье раскрывается о творческом пути выдающихся представителей азербайджанской прозы – Мирзы Ибрагимов и Сулеймана Рагимова, уделено внимание моментам разработки южной темы в их творчестве. Также привлечены к исследованию моменты художественного отражения жизни Южного Азербайджана, освободительного движения в исторических повестях «Буревестник» М.Ибрагимова и «Махталан» С.Рагимова. Отмечено, что в обеих повестях рассказывается об освободительном движении, о жизни Южного Азербайджана, дана полная информация об этом периоде.

Ключевые слова: М.Ибрагимов, С.Рагимов, «Буревестник», «Махталан», историческая повесть, свобода.

Ali Hashimov

TWO HISTORICAL NOVELLAS ABOUT THE LIBERATION MOVEMENT

The paper shows the creative path of the outstanding representatives of Azerbaijani prose – Mirza Ibrahimov and Suleiman Ragimov, paid attention to the moments of the development of the southern theme in their work. Also, the moments of artistic reflection of the life of Southern Azerbaijan, the liberation movement in the historical stories – "Stormy petrel" of M.Ibrahimov and "Makhtaban" of S.Rahimov are also brought to the study. It is noted that both stories tell about the liberation movement, about the life of South Azerbaijan, full information about this period is given.

Keywords: M.Ibrahimov, S.Rahimov, "Stormy Petrel", "Makhtaban", historical novella, freedom.

(AMEA-nın müxbir üzvü Əbulfəz Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)